

Ziková, Markéta

Reprezentační vs. derivační přístup ke slabičné struktuře

In: Ziková, Markéta. *Úvod do slabičné typologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 42-47

ISBN 978-80-210-6924-4; ISBN 978-80-210-6927-5 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131228>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4. REPREZENTAČNÍ VS. DERIVAČNÍ PŘÍSTUP KE SLABIČNÉ STRUKTUŘE

V této kapitole si ukážeme, v čem spočívá hlavní rozdíl mezi derivačním přístupem ke slabičné struktuře, o němž jsme mluvili v předcházející kapitole, a přístupem reprezentačním, jehož hlavními proponenty jsou teorie *Government Phonology* (Kaye et al. 1985, 1990; Kaye 1990, 1990a, 1995; Charette 1990; Harris 1994, 1997) a její odnož, teorie CVCV (Lowenstamm 1996, Scheer 2004, 2012).

Hlavní východiska derivačního přístupu lze shrnout do tří bodů

- (51) a. Slabičná struktura slova je odvoditelná z lineárního uspořádání jeho segmentů.
- b. Každý sonoritní vrchol v řetězci segmentů projektuje slabičné jádro.²⁸
- c. Hranice slov korespondují s hranicemi slabik: každý konsonant na levé periférii slova tvoří iniciálu jeho první slabiky, každý konsonant na pravé periférii slova tvoří kódu jeho poslední slabiky.²⁹

Případy, kdy uvedená východiska neplatí, jsou interpretovány pomocí tří různých nástrojů: 1. nastavení parametrů definujících možnou strukturu jednotlivých slabičných konstituentů (např. v češtině se slabičná jádra mohou větvit, proto řetězec vokalických segmentů [ou] může být sylabifikován jako jedno jádro), 2. nastavení parametrů, které regulují fonotaktiku slabičných konstituentů v daném jazyce (např. v angličtině homorganické skupiny typu [tl]/[dl] nikdy netvoří slabičné iniciály, v češtině ano), 3. pomocí extraslabičných konsonantů, tj. konsonantů, které stojí mimo slabičnou strukturu.

Hlavním argumentem proti existenci extraslabičných konsonantů je to, že mají neomezenou distribuci: zatímco sylabifikace se řídí určitými pravidly, extraslabičné konsonanty, jsouce pro sylabifikaci neviditelné, žádná pravidla nemají. Derivační přístup ke slabičné struktuře, který pracuje s extraslabičnými konsonanty, tedy dovoluje, že mohou existovat slova s nekonečně dlouhými konsonantickými řetězci na začátku a/nebo na konci slov, tedy slova typu $\#C_{1-x}VC_{1-x}\#$. Ve skutečnosti je ale

28 Srov. např. Blevins (1995): „Segments will be organized into rising and falling sonority sequences, with each sonority peak defining a unique syllable“.

29 Srov. např. Zec (2007): „In the simple case, word initial and word final sequences are also syllable initial and syllable final, respectively, and should occur medially“.

distribuce konsonantů na periférii velmi omezená, což potvrzují i typologické studie (viz Greenberg 1978).

Jestliže extraslabičné konsonanty jsou příliš silným nástrojem analýzy, je třeba najít nějaké alternativní řešení. To nabízejí reпреzentační teorie, a to v podobě finálních iniciál a iniciálních kódů.

Základním rozdílem mezi derivačními teoriemi a teoriemi reпреzentačními je to, že u derivačních teorií je slabičná struktura nutně závislá na segmentální struktuře, protože je z ní derivována, kdežto u reпреzentačních teorií jsou obě struktury principiálně nezávislé: to, jaký má nějaký řetězec slabičnou strukturu, je vidět na tom, jak se fonologicky chová, ne na tom, z jakých segmentů a v jakém pořadí se skládá. Jinými slovy, jestliže se finální konsonant slova chová stejně jako týž konsonant v pozici iniciály, pak je logické předpokládat, že je to právě proto, že je sylabifikován jako iniciála, i když stojí na konci slova. A podobně, jestliže se určitý konsonant v iniciální pozici chová stejně kóda, pak je to proto, že je jako kóda sylabifikován.

Existence iniciálních kódů a finálních iniciál pak nutně předpokládá existenci prázdných slabičných jader, tedy slabičných pozic, které nejsou obsazeny žádným segmentem, a nemají tudíž žádnou fonetickou realizaci. V derivačních teoriích logicky žádné prázdné slabičné konstituenty nemohou existovat, protože lze sylabifikovat pouze segmenty, a ne „ticho“ mezi nimi. Hlavní východiska reпреzentačního přístupu jsou shrnuta v tabulce (52):

- (52) a. Slabičná struktura slova je principiálně nezávislá na segmentálních řetězcích.
důsledek: identické řetězce mohou být sylabifikovány různým způsobem
- b. Ne každá slabika nutně musí projektovat sonoritní vrchol.
důsledek: existence prázdných slabičných jader
- c. Hranice slov nemusejí nutně korespondovat s hranicemi slabik.
důsledek: existence iniciálních kódů a finálních iniciál

Rozdíly mezi derivačním a reпреzentačním přístupem ke slabičné struktuře ilustruje následující kapitola.

4.1 FINÁLNÍ INICIÁLY

V této kapitole se zaměříme na pravou periferii slova a na příkladu islandštiny a angličtiny si ukážeme, že to, že konsonant stojí na konci slova, nutně neznamena, že je sylabifikován jako kóda.

4.1.1 Distribuce dlouhých vokálů v islandštině³⁰

V islandštině otevřené přízvučné slabiky obsahují dlouhé vokály. To dokazují příklady v tabulce (53): v (53a) je přízvučný dlouhý vokál na konci slova, v (53b) je přízvučný dlouhý vokál uprostřed slova před jednoduchou iniciálou a v (53c) před iniciálou komplexní.

(53) a.	svó:	‘tak’	óú:	‘ty’
b.	fé:.la	‘skrýt’	t ^h á:.la	‘mluvit’
c.	pé:.t ^h ri	‘lepší’	vó:.k ^h va	‘vodní rostlinstvo’

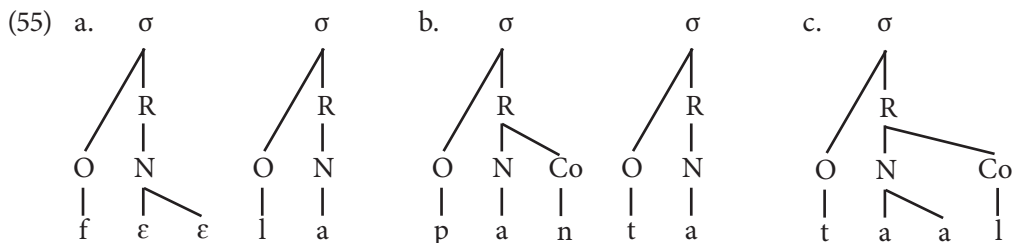
Tabulka (54) ukazuje, že zavřené slabiky se chovají různě podle jejich pozice ve slově. V (54a) jsou zavřené slabiky uprostřed slova a v tom případě je přízvučný vokál vždy krátký. V (54b) je zavřená slabika na konci slova a přízvučný vokál je dlouhý, stejně jako když je slabika na konci slova otevřená; srov. příklady v (53a).

(54) a.	phán.ta	‘objednat’	sén.ta	‘poslat’		
b.	t ^h á:l	‘číslo’	pí:l	‘chvíle’	fé:t ^h	‘krok’

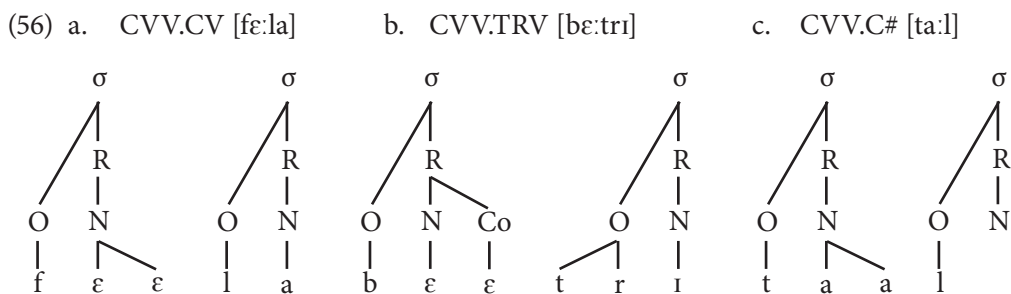
V modelu OR lze distribuci přízvučnosti popsat jednoduše: pouze těžké slabiky, tj. slabiky s komplexním rýmem, nesou v islandštině přízvučnost; komplexní rým mají buď slabiky s dlouhými vokály v (53) a (54b), nebo slabiky s krátkým vokálem, po němž následuje kóda (54a). Problém nastane tehdy, když budeme chtít definovat distribuci dlouhých vokálů. Základní otázka zní, proč rýmy uprostřed slov nikdy neobsahují dlouhé vokály, zatímco rýmy na konci slov ano.

Řešení toho problému v rámci derivačního přístupu předpokládá, že v jednom jazyce mohou existovat různé parametry pro strukturu rýmu: v islandštině může rým uprostřed slova obsahovat maximálně dva segmenty, tj. dlouhý vokál (55a), nebo krátký vokál zavřený kódou (55b); rým na konci slova pak může obsahovat segmenty tři, tj. dlouhý vokál i kódu (55c).

³⁰ Data analyzovaná v této kapitole pocházejí z Harris & Gussmann (1998).

Reprezenční přístup, kde hranice slabik nemusejí nutně korespondovat s hranicemi slov, nabízí jednodušší řešení daného problému. Jestliže se vokály v kontextu $_C\#$ chovají stejně jako v kontextech $_{CV, TRV}$, tj. stejně jako v otevřené slabice, a jinak než v kontextu $_RTV$, tj. jinak než v zavřené slabice, pak je logické se ptát, co mají tyto kontexty společného. Jinak řečeno, jestliže finální konsonant má stejný vliv na kvantitu předcházejícího vokálu jako iniciála, pak je logické tvrdit, že to je iniciála. Finální konsonanty v islandštině tedy budou sylabifikovány jako iniciály prázdných slabičných jader. Reprerentace v (56a-c) ukazují, že kontexty $_{C\#, CV, TRV}$, v nichž se objevují dlouhé vokály, nyní mají analogickou strukturu: ve všech případech je větvcí se jádro v kontextu před iniciálou, je tedy v otevřené slabice.

4.1.2 Konsonantické skupiny v angličtině³¹

Monomorfemická slova v angličtině mohou být zakončena maximálně dvěma konsonanty, což ukazují příklady v tabulce (57).

(57) C#	fea[t]	ti[p]	gu[l]	de[n]
CC#	pi[nt]	fa[kt]	de[sk]	chi[lɔ]

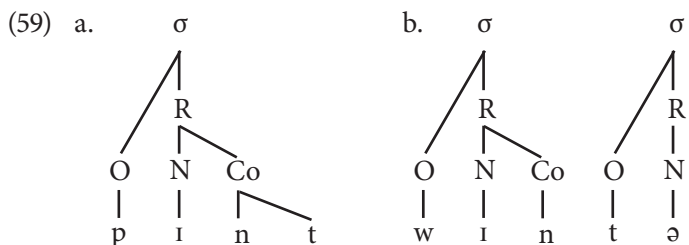
31 Data analyzovaná v této kapitole pocházejí z Harris (1994).

V modelu, kde se sylabifikace řídí principem sonority, budou jak jednotlivé konsonanty, tak i konsonantické dvojice uvedené v (57) automaticky sylabifikovány jako kódy; skupiny [nt], [kt], [lp] a [ld] totiž splňují podmínku, že konsonanty asociované s kódou nesmí mít stoupající sonoritní profil.

Takovéto komplexní kódy se ale objevují jen ve finální pozici: konsonantické dvojice uvnitř slov, které mají buď klesající, nebo plochý sonoritní profil, nemají status komplexních kód, tj. nejsou tautosylabické, ale jsou sylabifikovány jako kóda-iniciála, tj. jsou heterosylabické:

(58) wi[n.t]er fa[k.t]or oy[s.t]er shou[l.d]er

To znamená, že tytéž konsonantické řetězce jsou sylabifikovány různým způsobem podle toho, jaká je jejich pozice ve slově. Reprezentace v (59) ukazují, že řetězec [nt] je sylabifikován jako kóda, je-li ve finální pozici, nebo je sylabifikován jako kóda-iniciála, je-li v pozici uprostřed slova.

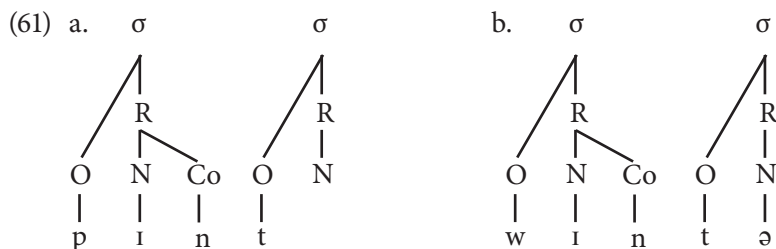

Tato tradiční analýza, která vychází z předpokladu, že hranice slov se kryjí s hranicemi slabik, nijak nevysvětluje to, že finální a interní konsonantické skupiny mají stejnou fonotaktiku: jak vidíme v tabulce (60), množina finálních skupin víceméně odpovídá množině interních skupin.

(60)		VCCV	CC#		VCCV	CC#
TT	[pt]	cha[pt]er	a[pt]	RT	[mp]	pa[mp]er
	[kt]	ve[kt]or	se[kt]		[nt]	wi[nt]er
	[st]	mi[st]er	mi[st]		[nk]	wri[nk]le
	[ft]	a[ft]er	ra[ft]		[lt]	fi[lt]er
	[sp]	whi[sp]er	wi[sp]		[lp]	sca[lp]el
	[sk]	whi[sk]er	bri[sk]		[ns]	ca[ns]er
						ma[ns]e

Mají-li konsonantické skupiny uvedené tabulce (60) různou slabičnou strukturu, pak to, že mají stejnou fonotaktiku, musí být nutně náhoda.

Model, kde hranice slabik nemusejí nutně korespondovat s hranicemi slov, nabízí adekvátnější interpretaci distribuce konsonantických skupin: konsonantické skupiny uvnitř slova i na jeho konci mají stejnou fonotaktiku proto, že reprezentují stejnou slabičnou strukturu. V obou pozicích má první z dvojice konsonantů status kódy a druhý status iniciály; rozdíl spočívá jen v tom, že v jednom případě jde o iniciálu, za níž následuje jádro asociované s vokalickým segmentem (61b), kdežto v druhém případě jde o iniciálu prázdného jádra (61a).

Funkci prázdných slabičných konstituentů je věnována následující kapitola, kde je přestaven reprezentační model slabičné struktury označovaný jako CVCV, popř. *Strict CV*.